

prof. dr hab. Jarosław Bręk
Akademia Muzyczna
im. Ignacego Jana Paderewskiego w Poznaniu

Poznań, 4.02.2023

Sztuki muzyczne
dyscyplina artystyczna – wokalistyka

Recenzja Pracy Doktorskiej
mgr Kingi Borowskiej

Zleceniodawca recenzji:

Akademia Muzyczna im. G. i K. Bacewiczów w Łodzi

Dotyczy:

Uchwała Rady Wydziału Wokalno-Aktorskiego Akademii Muzycznej im. G. i K. Bacewiczów w Łodzi, z dnia 26.09.2018 w sprawie wszczęcia przewodu doktorskiego mgr Kingi Borowskiej, a także pozytywnego rozpatrzenia wniosku doktorantki w sprawie korekty tematu rozprawy doktorskiej, przez Komisję do spraw nadawania stopni doktora i doktora habilitowanego w zakresie sztuki Akademii Muzycznej im. G. i K. Bacewiczów w Łodzi, na mocy uchwały z dnia 20.09.2022.

W przesłanej dokumentacji znalazła się także uchwała Rady Wydziału Wokalno-Aktorskiego w sprawie wyznaczenia promotora oraz recenzentów w postępowaniu doktorskim mgr Kingi Borowskiej.

Temat rozprawy doktorskiej: *Środki wyrazu i techniki kompozytorskie używane we współczesnej liryce wokalne, na podstawie wybranych dzieł:*

John Cage „She is asleep” (1958)

Luciano Berio „Sequenza III” (1965)

Agata Zubel „Opowiadania I, II, III” (2004)

Monique Krüs „Lunam, ne quidem lunam” (2016)

Michał Kawecki „Miriam” (2016)

Podstawowe dane o doktorantce:

Pani Kinga Borowska ukończyła z wyróżnieniem studia na Wydziale Wokalnym Akademii Muzycznej w Łodzi, w klasie śpiewu prof. Grażyny Krajewskiej-Ambroziak. W czasie ostatniego semestru studiów kształciła się w Koninklijk Conservatorium w Brukseli, w ramach programu Erasmus. Była stypendystką Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego za wybitne wyniki w nauce. Jest laureatką następujących nagród na konkursach wokalnych:

- Druga nagroda oraz nagroda specjalna na *XV Międzynarodowym Konkursie Sztuki Wokalnej im. Ady Sari* w Nowym Sączu (2013)
- Finalistka *IX Międzynarodowego Konkursu Wokalnego im. Stanisława Moniuszki* w Warszawie (2016)
- Finalistka i laureatka nagrody specjalnej *Dioraphte Composition Price* na 51. Międzynarodowym Konkursie Wokalnym IVC `s-Hertogenbosch (2017).

Artystka wystąpiła kilkakrotnie na deskach opery La Monnaie w Brukseli, kreując postać Kobiety Tebańskiej w operze *Edyp* Georga Enescu, czy śpiewając partię Pepity w koncertowym wykonaniu opery *Romeo i Julia* C. Gounoda. Występowała także z towarzyszeniem *Orchestre Philharmonique Royal de Liege, Brussels Philharmonic Orchestra, Orchestre National de Belgique, czy Wiener Kammer Orchester*. W 2016 roku wzięła udział w koncertowym wykonaniu opery *Carmen* G. Bizeta (w roli Mercedes) podczas Koncertu Sylwestrowego w Filharmonii Narodowej w Warszawie, pod batutą Jacka Kaspzyka. Śpiewaczka chętnie sięga po repertuar pieśniarski, a jej recitale odbyły się w Brukseli, Katowicach, czy Trzemeszynie.

Ocena pracy doktorskiej:

Praca doktorska Pani mgr Kingi Borowskiej, pt. „Środki wyrazu i techniki kompozytorskie używane we współczesnej liryce wokalnej, na podstawie wybranych dzieł: John Cage „She is asleep” (1958), Luciano Berio „Sequenza III” (1965), Agata Zubel „Opowiadania I, II, III” (2004), Monique Krüs „Lunam, ne quidem lunam” (2016), Michał Kawecki „Miriam” 2016, składa się z dzieła artystycznego zarejestrowanego na nośniku CD oraz jego opisu. Dzieło artystyczne obejmuje utwory wymienione w tytule pracy, a zarejestrowane zostało przy współudziale pianisty, kilkunastu instrumentalistów oraz dyrygenta.

Pani Kinga Borowska dysponuje głosem mezzosopranowym o pięknej, czystej barwie. Na nagraniu, które stanowi dzieło artystyczne, zaprezentowała rzadko spotykany wachlarz

umiejętności technicznych, predestynujących ją do wykonania utworów współczesnych na poziomie wybitnym.

Już w pierwszym utworze, pt. *She is asleep* J. Cage'a, usłyszeć można niezwykle kulturę muzyczną i wokalną śpiewaczki, która z niepozornych, krótkich fraz potrafiła zbudować długą, nieprzerwaną narrację, trzymając napięcie aż do ostatniego dźwięku. Godne najwyższego uznania jest także wykorzystywanie czasu i ciszy, jako istotnych środków artystycznych. Chciałbym także zwrócić uwagę na zróżnicowanie dynamiczne w początkach fraz. Artystka wspaniale rozpoczyna większość swoich kwestii miękkim dźwiękiem, lecz gdzieś tam, w zależności od rozwoju muzycznej ekspresji, celowo miękki początek dźwięku zmienia na bardziej konkretny.

Imponująco prezentują się umiejętności artystki w *Sequency III* L. Berio. Utwór ten wykonany jest bez towarzyszenia żadnego instrumentu, a zatem to na śpiewaczkę spoczywa zbudowanie całej konstrukcji muzycznej oraz dramaturgicznej. Artystka w znakomity sposób przeplata fragmenty śpiewu klasycznego z deklamacją oraz efektami dźwiękowymi uzyskiwanymi za pomocą artykułowania samych spółgłosek oraz innymi zabiegami artykulacyjnymi. Przypadkowy słuchacz mógłby mieć problem z przypisaniem wszystkich słyszalnych efektów dźwiękowych jednej osobie, co moim zdaniem świadczy o skali talentu artystki i niesamowitym poziomie wykonawczym tego oryginalnego utworu.

I Opowiadania A. Zubel to utwór, w którym Pani Kinga Borowska popisała się rozległą skalą swego głosu. Oprócz niskich dźwięków, umieszczonych w rejestrze piersiowym, można usłyszeć tu wiele dźwięków wysokich, doskonale umieszczonych na pozycji głosu i prawidłowo wspartych mięśniami oddechowymi. Artystka znakomicie poradziła sobie także z interpretacją utworu, a zadanie miała niełatwe, gdyż tekst przeznaczony jest dla mężczyzny.

W kompozycji A. Zubel pt. *II Banał* śpiewaczka potrafiła naprzemiennie śpiewać dźwiękiem klasycznym oraz rodzajem deklamowania na wdechu, uzyskując niezwykle przejmujący efekt końcowy, trzymający uwagę słuchacza do samego końca. Bez wątplenia jest to kreacja wokalna i artystyczna. Ostatni z utworów A. Zubel to *III Hodowla*. Wykonanie tego fragmentu wymaga od śpiewaczki szeregu kompetencji technicznych, a także doświadczenia, albowiem jest on rozbudowany formalnie i strukturalnie i wymaga odpowiedniego rozłożenia akcentów wokalno-dramaturgicznych. Oprócz fragmentów stanowiących wyzwanie od strony wokalne (skoki interwałowe czy pełna różnorodność dynamiczna), zadaniem artystki było także sugestywne poprowadzenie warstwy tekstowej. Doktorantka wykonała ten utwór doskonale, a koniecznie w tym miejscu zauważyć należy, iż analogicznie jak w poprzednich kompozycjach, nienaganna dykcja artystki pozwala bez najmniejszego problemu wychwycić każde śpiewane przez nią słowo.

Lunam, ne quidem lumen M. Krüs to kolejny z utworów wchodzących w skład dzieła artystycznego mgr Kingi Borowskiej. We fragmencie tym artystka miała okazję zaprezentować swój głos w warunkach zbliżonych do kantyleny, demonstrując nienaganną technikę legato, nośność dźwięku i bogactwo alikwotów, a także imponującą rozpiętość skali oraz zaawansowanie techniczne manifestujące się prawidłową pracą oddechu, dzięki czemu możliwe było utrzymanie szerokich fraz na pozycji głosu.

Ostatni z utworów znajdujących się na płycie, najbardziej rozbudowany, to *Miriam M. Kaweckiego*. Tym razem artystce towarzyszy zespół instrumentalny pod wodzą dyrygenta. Doktorantka całkowicie oddała się interpretacji utworu, dostosowując brzmienie swego głosu do emocji zawartych w tekście, a musiała swoją kreacją oddać kilka stanów emocjonalnych swojej bohaterki, co wyjaśniła szczegółowo w części opisowej. Każdy dźwięk w partii wokalne jest efektem dojrzałej, przemyślanej i przejmującej koncepcji dramaturgicznej. Oprócz fraz zbudowanych na klasycznym śpiewie, znajdują się tu także fragmenty wykorzystujące elementy takie, jak krzyk, szept, recytację czy wielokrotne powtórzenia jednej sylaby w szybkim tempie. Ta niezwykle interesująca kompozycja w wykonaniu doktorantki zasługuje na miano artystycznej kreacji.

Opis dzieła składa się ze wstępu, pięciu logicznie skonstruowanych rozdziałów, podsumowania i bibliografii. Po krótkim wstępie, w którym autorka przedstawiła koncepcję swojej pracy, następuje rozdział pierwszy, zatytułowany *John Cage – She is asleep - duet na głos i fortepian preparowany*. Początkowy jego fragment został poświęcony biografii kompozytora, a następnie autorka skupiła się na przedstawieniu trudności, które musiała pokonać przygotowując omawiany utwór. Podstawową sugestią umieszczoną w nutach przez kompozytora jest śpiewanie bez wibracji, natomiast w zaznaczonych miejscach wibracja powinna zaistnieć, a nawet zostać zastosowana w sposób przesadny. Cały utwór napisany jest bez tekstu, a partia fortepianu zrealizowana została przy użyciu instrumentu preparowanego.

Rozdział drugi, pt. *Luciano Berio – Sequenza III per voce femminile*, otwiera krótka biografia włoskiego kompozytora. W dalszej części doktorantka konstatuje, iż utwór ten może być uważany za esej dramatu muzycznego, którego historią jest relacja między solistką i jej własnym głosem. Ponadto uwagę zwraca ilość wskazówek wykonawczych, które w partyturze umieścił kompozytor. Dotyczą one również najdrobniejszych detali, takich jak sposób wejścia śpiewaczki na estradę. Oprócz tego artysta otrzymuje jednak od Luciano Berio sporą przestrzeń na wolność i realizację własnej koncepcji interpretacyjnej. Autorka pracy, na podstawie analizy *Sequency III*, dokonała systematyzacji środków wyrazu stosowanych we współczesnej liryce wokalne i podzieliła je na następujące segmenty, następnie szczegółowo wyliczając przynależne do każdego z nich elementy:

- zadania wokalne wykonywane na jednym dźwięku
- zadania wokalne wykonywane na zmieniających się dźwiękach
- efekty akustyczne realizowane za pomocą aparatu mowy
- efekty akustyczne realizowane przy wykorzystaniu kończyn górnych i dolnych.

Agata Zubel - Opowiadania I, II, III, to tytuł rozdziału trzeciego dysertacji doktorskiej mgr Kingi Borowskiej. Tak, jak dwa poprzednie, rozpoczyna się on od syntetycznego ujęcia biografii kompozytorki – Agaty Zubel, a w dalszej części rozdziału znajduje się analiza trzech pieśni, które znalazły się na płycie dołączonej do dokumentacji. Co ciekawe, pianista realizując swą partię, oprócz własnych palców, wykorzystuje także miękkie i twarde pałki perkusyjne, a nawet plektron. Autorka zwraca uwagę na mnogość zadań wokalnych, które przed

śpiewaczką postawiła Agata Zubeł. Należą do nich duże, ponadoktawowe skoki interwałowe, tekst mówiony i szeptany, integracja dźwięków klasycznych z wykonywanymi techniką *Sprechgesang*. Doktorantka tłumaczy także, w jaki sposób rozumieć należy sugestię kompozytorki, która zapisała wykonanie „możliwie najwyższego dźwięku”. Według mgr Kingi Borowskiej, ten możliwie najwyższy dźwięk winien posiadać jakość pozostałych dźwięków w skali tak, by nie okazał się piskiem nieprzyjemnym dla odbiorcy. W dalszej części rozdziału doktorantka systematyzuje kolejne aspekty wykonawcze, za każdym razem dzieląc się własnym doświadczeniem i sposobami na ich realizację, co czyni jej pracę niezwykle cennym źródłem wiedzy dla śpiewaków chcących zmierzyć się z tymi jakże trudnymi utworami.

W rozdziale czwartym, zatytułowanym *Monique Krüs – Lunam, ne quidem Lunam*, autorka uzasadnia wybór powyższego utworu do swej dysertacji doktorskiej, jako chęć ukazania, iż pośród utworów współczesnych można wyszukać takie, które nie będą cechowały się tylko odwagą kompozytora, jego kreatywnością czy szaleństwem w doborze środków wykonawczych. Pieśń holenderskiej kompozytorki określa, jako okazję do ukazania kunsztu wokalnego, bez realizacji skomplikowanych zadań interpretacyjnych, ponieważ sugestie od kompozytorki ograniczyły się do kilku miejsc oznaczonych jako *parlando*, *quasi sussurando*, *senza vibrato*.

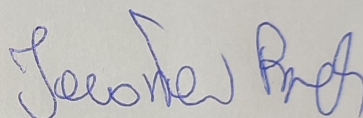
Ostatni, piąty rozdział pracy, poświęcony został pieśni pt. *Miriam* Michała Kaweckiego i taki też nosi tytuł. Utwór ten dotyka ważnego zagadnienia, jakim są choroby psychiczne oraz szeroko rozumiany stan psychiczny człowieka. Tytułowej *Miriam* kompozytor przypisał cztery stany emocjonalne, z kolei każdemu z nich inną czcionkę w nutach. Do śpiewaczki zaś należy ekstremalnie trudne zadanie przeprowadzenia wewnętrznego dialogu między czterema osobami ujętymi w jednej tak, by każdej przyporządkowany był inny rodzaj głosu. Autorka zaznacza, iż kompozytor w partii wokalne przeplata stany ekstatyczne z demonicznymi, różnicując także środki wyrazowe w partiach instrumentalnych. Według doktorantki, niemałych trudności przysporzył jej ostatni fragment pieśni, w którym *Miriam* osiąga stan uspokojenia. Po całym rozchwianiu emocjonalnym we wcześniejszych fragmentach pieśni, odnalezienie spokoju nie było zadaniem łatwym, lecz po kilku próbach i wsparciu dyrygenta, balans między wyciszeniem i opanowaniem został osiągnięty.

Konkluzja

Pani mgr Kinga Borowska podjęła się rozprawy doktorskiej, jako dzieło artystyczne wybierając najtrudniejszy z istniejących w literaturze wokalne gatunków, czyli muzykę współczesną. Dodatkowo, spośród wielu utworów skomponowanych w naszych czasach, wybrała takie, które są naszpikowane trudnościami technicznymi, wymagają pełnego wachlarza wokalnych kompetencji, a także pięknej urody głosu. Doktorantka dysponuje pięknym głosem, z łatwością pokonuje wszystkie zadania wokalne postawione przez kompozytorów, jej interpretacje są głębokie i przemyślane. Nagranie dołączone do dokumentacji pod każdym względem spełnia warunki kreacji artystycznej na poziomie wybitnym.

Opis dzieła to imponujące źródło wiedzy dla śpiewaków, kompozytorów, teoretyków muzyki i wszystkich zainteresowanych problematyką muzyki współczesnej. Doktorantka w niezwykle interesujący sposób przeprowadziła analizę środków wyrazu i współczesnych technik kompozytorskich, wyczerpując temat i wnosząc nieoceniony wkład w rozwój dyscypliny artystycznej – wokalistyka. Wyjątkowo wysoki poziom merytoryczny dysertacji doktorskiej, język którym posługuje się autorka i nienaganna strona edytorska skłaniają mnie do sugestii, że warto użyć wszelkich dostępnych sposobów, by tak unikatową pracę rozpropagować dla jak największej grupy odbiorców.

Stwierdzam jednoznacznie, że zgodnie z art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789), doktorantka spełniła wymagania ustawy,

prof. dr hab. Jarosław Bręk